

فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل (علمی - پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی)

سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

صفحات: ۲۷-۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۱۶؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۵/۱۰

پیوند گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی و بزه دیدگی نوجوانان (مطالعه موردی دانش آموزان بین ۱۲ تا ۱۵ سال منطقه پنج شهر تهران)

هادی کرامتی معز^۱، سید محمود میرخلیلی^۲، حسن عالی پور^۳، مهدی شیدائیان^۴

چکیده

شبکه‌های اجتماعی کاربران کم سن را در معرض حجم عظیمی از اطلاعات قرار می‌دهند که بخشی از آن‌ها به دلیل عدم تناسب با رشد سنی و عقلی و میزان دانش نوجوان می‌تواند آثار زیان باری به همراه داشته باشد؛ از این رو شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ محیط جدید برای دوره نوجوانی قرار گرفته و با توجه به اهمیت و ضرورت تحقیق در این حوزه نگارندگان دریافتند که عواملی نظیر کنجکاوی نسبت به موضوعات جنسی؛ گذراندن اوقات فراغت؛ اعتیاد به اینترنت؛ ارضای نیازهای روانی؛ پاسخ به نیازهای بلوغ زودرس و اضطراب از مواجهه حضوری از جمله مهم‌ترین عوامل گرایش سنجی نوجوانان به شبکه‌های اجتماعی است و عموماً برای تحقق بزه دیدگی در شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ بزهکار مراحل را طی می‌کند که از قبیل ایجاد پروفایل جعلی برای جذب نوجوانان؛ داده کاوی پروفایل و برقراری رابطه احساسی و به دام انداختن آنان است و بر مبنای مطالعات صورت گرفته ورود بدون رضایت به گروه‌ها؛ تحریف نگاری سایبری (قلب تصاویر)؛ همانندسازی و عرضه نوجوانان برای بچه دوست‌ها از جمله مهم‌ترین گونه‌های بزه دیدگی نوجوانان در بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی مجازی است. مطالعات میدانی نگارندگان بیانگر آن است که سیاست‌های سلبی دولت در شبکه‌های اجتماعی به جهت ویژگی‌ها و ساختار این محیط، عملاً نتیجه معکوس داشته و با فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی در اغلب موارد، کاربران نوجوان فضای مجازی به نصب فیلتر شکن و ورود به فضای مجازی منحرفانه مانند چت روم‌های اختصاصی برای مسائل جنسی و... وارد شده‌اند و خود را در معرض بزه دیدگی بیشتر قرار دهند؛ با توجه به یافته‌های تحقیق هر چه زمان بیشتری کودکان،

* مدرس گروه حقوق موسسه غیرانتفاعی طلوع مهر، قم، ایران و پژوهشگر دکتری دانشگاه تهران keramatihadi@ut.ac.ir

** دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران.

*** استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران.

**** استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران.

وقتشان را صرف ارتباطات آنلاین در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌کنند، احتمال خطر بزه‌دیدگی آنان بالا می‌رود؛ از این رو ضروری است که به دانش آموزان آموزش داده شود که چنانچه مشکلی در شبکه‌های اجتماعی مجازی پیش آمد، چه اقداماتی باید انجام دهند. بنابراین، در برنامه آموزش رسمی مدارس، زمان خاصی به آموزش حفظ امنیت شخصی در فضای مجازی اختصاص داده شود. به علاوه، به دلیل آگاهی و تجربه اندک و تأثیرپذیری بالا در این دوره سنی، والدین باید نظارت فعالانه‌ای بر حضور این گروه‌های سنی در شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند. در این مقاله نگارندگان با روش تحقیق پیمایشی با جامعه‌ی آماری ۳۰۰ نفری از دانش آموزان دختر و پسر منطقه پنج شهر تهران که در محدوده سنی بین ۱۲ تا ۱۵ سال هستند به صورت نمونه گیری تصادفی؛ انتخاب شده‌اند؛ به پیوند گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی و بزه‌دیدگی نوجوانان پرداخته‌اند.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ فیلترینگ؛ بزه‌دیدگی آنلاین، بلوغ جنسی زودرس.

مقدمه

شبکه های اجتماعی با اهداف متفاوتی تأسیس می شوند؛ بر اساس شواهد موجود، برخی از آن ها از جمله لینکدین؛ فرصت دسترسی و به اشتراک گذاری اطلاعات حرفه ای - شغلی را در اختیار افراد قرار می دهد (Papacharissi, ۲۰۰۹: ۱۲)؛ بعضی دیگر از این شبکه ها با هدف برقراری رابطه اجتماعی با دیگران و به اشتراک گذاری اطلاعات و اخبار روز تأسیس شده اند که از آن جمله می توان به شبکه اجتماعی فیس بوک اشاره کرد؛ در اساسنامه ی برخی دیگر از این شبکه ها نیز تفریح و برقراری رابطه اجتماعی، هدف اولیه به شمار می رود؛ به عنوان مثال، با ایجاد حساب کاربری و ثبت نام در شبکه تانگو، به محض ورود به صفحه اصلی، پیامی متنی از طرف شبکه برای کاربر جدید ارسال می شود که در آن این پیام آمده است: «به تانگو خوش آمدید؛ اینجا مکانی است برای ارتباط داشتن، اجتماعی بودن و تفریح کردن» (دانش ناری و دیگران، ۱۳۹۷: ۶۶).

ویژگی های فضای مجازی است که انسان ها را قادر می سازد تا به سادگی از دل زمان و مکان عبور کنند تا فرصت های جدیدی را برای آموزش، تجارت، سرگرمی، عشق و فعال بودن دارا باشند، فرصت هایی جدید را برای ارتکاب جرم نیز به وجود می آورند و می تواند بر روی تمایل به ارتکاب جرم تأثیر بگذارد. به عبارت دیگر، اینترنت و فضاهای اجتماعی که آن ها را در بر می گیرد، راه های دسترسی به بزه دیدگانی را فراهم می آورد که در نبود اینترنت و فضاهای اجتماعی تحت کنترل آن، اهدافی عملی برای جرم در فضای مجازی محسوب نمی شدند؛ به عبارت دیگر «شبکه های اجتماعی دانش آموزان را در محیط هایی عاری از نگرهبانان سنتی (والدین و معلمان) قرار می دهد و لذا آنان را نسبت به خواسته های جنسی بزرگسالان، آسیب پذیر رها می سازد» (Wolak et al, ۲۰۰۶: ۳۸).

امروزه، دانش آموزان با اینترنت بزرگ شده اند و به نوبه خود، به شدت با فرصت های متعدد استفاده برخط از این ابزار، آشنا هستند. دانش آموزان دختر و پسر با استفاده روش های مختلف مربوط به ارتباط رایانه ای مانند ایمیل، چت، پیامک و شبکه های اجتماعی، درگیر جریان جامعه پذیری برخط و آنلاین هستند. از این رو چالش ها و مسأله های مقاله حاضر از قرار ذیل است که رابطه بین گرایش به شبکه های اجتماعی و بزه دیدگی نوجوانان چیست؟ مراحل تحقق بزه دیدگی نوجوانان در شبکه های

۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

اجتماعی چگونه است؟ و مهم‌ترین گونه‌های بزه دیدگی نوجوانان در بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی چیست؟

برای یافتن پاسخ مسأله‌های مطروحه در بخش اول به معرفی شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان محیط جدید دوره نوجوانی پرداخته و در بخش دوم به تحلیل گرایش سنجی نوجوانان به شبکه‌های اجتماعی و در بخش سوم مراحل تحقق بزه دیدگی نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی تبیین نموده و در بخش چهارم گونه‌شناسی بزه دیدگی نوجوانان در بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی اشاره شده و در بخش بعدی به تحلیل داده‌های میدانی پرداخته و نهایتاً در بخش آخر به نتیجه‌گیری؛ ارائه یافته‌ها و راهکارهای پیشنهادی اختصاص داده شده است.

۱. شبکه‌های اجتماعی مجازی^۱: محیط جدید دوره نوجوانی

اصطلاح شبکه اجتماعی قبل از ایجاد اینترنت وجود داشت ولی «محبوبیت خود را مدیون توسعه و پیشرفت برنامه‌هایی مانند فیس بوک^۲، مای اسپیس^۳ و لینکدین^۴ می‌باشد» (Yang, Dia, Cheng, Lin, ۲۰۰۶, ۷۱)؛ بنابراین، شبکه‌های اجتماعی مجازی را نیز این گونه می‌توان تعریف کرد: «خدمات مبتنی بر وب که به افراد اجازه‌ی ساختن پروفایلی عمومی یا نیمه عمومی درون سیستمی محدود شده، بیان فهرستی از سایر کاربران که با آن‌ها در ارتباط هستند، مشاهده و گذر از فهرست کسانی که با آن‌ها در ارتباط است و سایرین را می‌دهد» (انصاری و عطار، ۱۳۹۲: ۱۱۸).

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که «شبکه‌های اجتماعی بر امنیت اخلاقی تاثیرگذار هستند» (کرامتی معز و چاووشی، ۱۳۹۷: ۱۰۹)؛ از این‌رو شبکه‌های اجتماعی محیط جدیدی برای دوره نوجوانی قرار گرفته و نقش پررنگی برای آنان بازی می‌کند و نمی‌توان آن را نادیده گرفت و در آینده نقش به مراتب بیشتر و مهم‌تری را در زندگی نوجوانان بازی خواهد کرد.

---

^۱. Virtual Social Networks.

^۲. Face book

^۳. Myspace

^۴.Linkedin

پیوند گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی و بزه دیدگی نوجوانان ۵

بزه دیدگی^۱ آنلاین کودکان^۲ هنگامی اتفاق می افتد که دانش آموزان در زمانی که در شبکه های اجتماعی مجازی و اینترنت سیر می کنند با آن ها مواجه می شود. به عنوان مثال زمانی که کودکان در اینترنت آنلاین هستند ممکن است درخواست هایی برای مشغول شدن به اعمال و فعالیت های جنسی یا گفتگوی جنسی یا دادن اطلاعات شخصی بر خلاف خواسته وی توسط دیگران صورت گیرد. از همین دست می توان از تقاضاهای جنسی تهاجمی نیز نام برد که این جرایم شامل تماس بیرون شبکه^۳ یعنی زمانی که کودک آنلاین نیست با متجاوزین و بزهکاران از طریق پست یا تلفن، حضور فیزیکی شخص یا تقاضا برای تماس و ملاقات بیرون از شبکه می باشد.

شبکه های اجتماعی آنلاین، آزادی زیادی به کاربران می دهند که برخی از کاربران می توانند از آن سوء استفاده کنند؛ چنین مواردی با پایان های ناخوشایند مانند خودکشی به خصوص در میان دانش آموزان دختر به وفور دیده می شود. مزاحمت سایبری و آزار و اذیت اینترنتی منجر به آسیب های روحی برای قربانیان می شوند. «مزاحمت سایبری به عنوان استفاده از خدمات اینترنتی و فناوری موبایل از قبیل صفحات وب، گروه های بحث و گفتگو، پیام فوری یا سرویس پیام کوتاه با هدف صدمه زدن به دیگران تعریف می شوند» (Schneider, Corley, Irons, ۱۹۹۸, ۱۹۱).

گاهی دانش آموز که در اینترنت به صورت آنلاین می باشد و در جستجوی سایتی است یا به هنگام باز کردن ایمیل یا لینک های ایمیل یا حتی گشت زنی در وب بدون اینکه هدف خاصی را دنبال کند یا در پی کشف امری یا بررسی چیزی باشد یا حتی در پی کشف مسئله علمی یا بازی، بدون اینکه انتظار مطالب را داشته باشد با تصاویر افراد عریان یا در حال انجام سکس یا تصاویر اعمال و آلات جنسی یا تصویری با این مضمون مواجهه می شود و همین امر کافی است که او را به سمت اعمال جنسی سوق

۱. برای آشنایی با مفهوم بزه دیدگی سنتی رجوع کنید به کرامتی معز، هادی و عبدالهی، سامان؛ پیشگیری از بزه دیدگی ناشی از بی توجهی به اطفال در سیاست جنایی ایران، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوازدهم، شماره ۲۶، بهار ۱۳۹۷، صص ۱۰۸-۱۰۹ - کرامتی معز، هادی و چاووشی، محمدصادق؛ پیشگیری از بزه دیدگی اطفال در آموزه های قرآنی، فصلنامه مطالعات قرآنی، سال نهم، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۹۷، صص ۱۴۵-۱۶۴.

۲. برای آشنایی با مفهوم کودک ر.ک به عبدالهی، سامان؛ عباسی فرد، محمدرضا و ششگل، حمید؛ مفهوم اطفال در معرض خطر بزهکاری، از دیدگاه پیشگیری رشد مدار با تأکید بر اسناد بین المللی، فصلنامه مطالعات بین المللی پلیس، سال ششم، شماره ۲۷، پاییز ۱۳۹۵، صص ۱۰۰-۸۱.

۳. offline

۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

دهد. شنیدن داستان‌هایی در مورد کودکانی که در مدرسه مشغول تحصیل هستند و یا در پی ستارگان فیلم‌ها می‌باشند ناگهان در معرض چنین تصاویری قرار می‌گیرند امری متداول است.

۲. گرایش سنجی نوجوانان به شبکه‌های اجتماعی مجازی

کاربر اینترنت با گشت و گذار در جهان مجازی با روش‌های گوناگون زندگی جدید جهانی آشنا می‌شود و به این ترتیب شهروندان جامعه جهانی از اتخاذ یک موضع خاص یا به عبارتی هویت ثابت سر باز می‌زنند زیرا ارزش‌ها و روش‌های متنوعی در پیش رویشان وجود دارد. افراد و به ویژه نوجوانان در این فضا برای عبور از مرزها نیازمند گذرنامه نیستند، بنابراین به راحتی در بازار فرهنگ‌های متنوع حضور می‌یابند و در کمال آزادی هر فرهنگی را که بخواهند برمی‌گزینند؛ در این قسمت نگارندگان در پی چرایی و علاقه مندی نوجوان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند.

۲-۱. کنجکاوی نسبت به موضوعات جنسی در شبکه‌های اجتماعی مجازی

با ظهور اینترنت و شبکه‌ها و گروه‌های اینترنتی، جامعه امروز با آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی نوظهوری مواجه شده است. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به «نامیدی نسبت به آینده، دوری از معنویات، سست شدن بنیان‌های خانوادگی، ایجاد شکاف ارزشی بین والدین و فرزندان، بحران هویت، اعتیاد، تجمل‌گرایی، تغییر الگوها، بحران ارزشی، اختلال در رفتار اجتماعی، دوری از ارزش‌های دینی، تعارض خانوادگی و گرایش به ابتذال و انحراف اخلاقی در گزینه جنسی اشاره نمود» (پرویزی و دیگران، ۱۳۸۳: ۲۵۷).

اگرچه امروزه رشد روزافزون تکنولوژی موجبات رفاه و آسایش خانواده‌ها را فراهم نموده است، در عین حال می‌تواند به عنوان عاملی تهدیدکننده برای خانواده‌ها محسوب شود، ویژگی‌های منحصر به فرد شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله «محتوای تحریک‌آمیز، سهولت دسترسی، آسودگی و سادگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، همگی موجب استقبال عظیم دانش‌آموزان در سراسر جهان شده است» (Caplan, 2002, 553).

ماهیت منحصر به فرد شبکه‌های اجتماعی مجازی، نوع استفاده در خلوت و همچنین فقدان نظارت والدین و بعضاً استفاده زیاد خود والدین از این ابزار، دانش‌آموزان کودک و نوجوان ایرانی را به سمت استفاده از شبکه عظیم مجازی سوق داده و موجب ایجاد عوارض بسیاری شده است؛ یکی از نیازهایی که از طریق اینترنت نمی‌-

توان به صورت مثبت پاسخ داد بلکه پاسخگویی بدان موجب خسران و نابودی روح و روان فرد می شود گزینه جنسی است. این نیاز از نیازهای ذاتی انسان است.

«هرچه قدر توجه به تربیت جنسی فرزندان کمتر بوده و از طرف دیگر دسترسی آنان به مطالب و تصاویر پورنوگرافی بیشتر باشد خطرات آن نیز افزایش خواهد یافت. به طوری که، همکما^۱، معتقد است، والدین به علت مسائل اخلاقی به تربیت جنسی فرزندان خود توجه مطلوبی نداشته و فرزندان اطلاعات جنسی خود را از طریق تجربیات خود و یا دوستان کسب می کنند» (Hekma, ۲۰۰۴, ۵۲۱)؛ همچنین، ترکل^۲ معتقد است، «ارائه آگاهی های جنسی برای نوجوانان باید اندکی زودتر از زمانی که وی با مسائل مذکور به شدت درگیر می شود، آغاز گردد» (Turkel, ۲۰۰۴, ۴۱-۵۳). به بیان تاسی^۳، «پسران بیش از دختران از شبکه های اجتماعی مجازی، جستجوی اطلاعات و پورنوگرافی استفاده می نمایند و دختران با توجه به اعتماد کمتری که به شبکه های مجازی دارند، به برقراری ارتباط عاطفی و عاشقانه علاقه مندتر می باشند» (Taci, ۲۰۰۱, ۳۶). همچنین در زمینه هویت جنسی، «معمولاً دانش آموزان دختر در چت شبکه های اجتماعی مجازی خود را پسر و دانش آموزان پسر خود را دختر معرفی می نمایند و این حالت در دختران بیشتر اتفاق می افتد» (Suler, ۲۰۰۷, ۵۴).

یکی از مهم ترین خطرات استفاده دانش آموزان از شبکه های اجتماعی، بازدید از سایت های پورنو و خواندن هرزه نگاری هایی است که به سهولت از طریق این شبکه ها در دسترس افراد قرار می گیرد. در تحقیقات صورت گرفته در این زمینه در آمریکا، «فقط در یک ماه ۷۲ میلیون نفر از سایت های هرزه نگاری بازدید نموده اند که بیشترین بازدید کننده از این سایت ها را کودکان ۱۲ تا ۱۷ سال تشکیل می دادند» (Family Safe Media, ۲۰۰۵, ۱۸).

به بیان هامیل، «دختران نوجوانی که در معرض شبکه های اجتماعی مجازی در زمینه پورنو گرافی قرار می گیرند در سنین پایین تری بکارت خود را از دست می دهند و بنا به نظر او نوجوانان ۱۲ تا ۱۷ سال که از این موضوعات در شبکه های اجتماعی بازدید نموده اند، بسیار زودتر از سایرین ارتباط جنسی برقرار کرده و دچار مشکلات بسیاری از جمله بیماری های مقاربتی و حاملگی ناخواسته می شوند» (Hamill, ۲۰۰۸, ۳۴۵).

^۱. Hekma.

^۲. Turkel.

^۳. Taci.

۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

نتیجه تحقیقات و نندن بوش و همکاران، در خصوص بررسی نقش پورنو گرافی اینترنتی در عملکرد جنسی نوجوانان نشان می‌دهد که این موضوع «اولاً در ده سال اخیر افزایش یافته و از سوی دیگر آثار منفی مانند ارتباطات منفی و اعتیاد به پورنو گرافی را به دنبال داشته است» (Vandenbosch, van Oosten, Peter, ۲۰۱۶:۳۴۲).

طرز تفکر نوجوان درباره مسائل جنسی بستگی به رفتار و واکنش‌های والدینش در دوران کودکی دارد. نوجوان در اوائل دوران نوجوانی به علت کنجکاوی می‌خواهند در مورد رشد جسمی بدن خود و اعضای تناسلی و مسائل جنسی اطلاعات کسب کند و حتی بفهمد که آیا وضعیت جسمی و جنسی‌اش طبیعی است یا خیر. این کنجکاوی در مورد مسائل جنسی در سنین پایین، اصلی‌ترین دلیل گرایش به هرزه‌نگاری است. افراد حتی تا سن ۱۸ سالگی اطلاعات درست و مدونی در مورد مسائل جنسی فرا نمی‌گیرند و این اطلاعات در حد مسائل دوران بلوغ آن هم توسط معلمین باقی می‌ماند. در حالی که نوجوان در اوج فشار جنسی است و رویدادهای جنسی را حس می‌کند، به غیر از دوستان خود به دنبال منابع دیگری می‌گردد و این منابع اگر فراهم نشود به سراغ محصولات هرزه‌نگاری خواهد رفت.

بنابراین با ظهور اینترنت دنیا به دنبال سرعت بخشیدن به ارتباطات خود بوده است و در این بین و شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز رونق بالایی پیدا کرد. شبکه‌هایی برای ارتباط و ارسال و دریافت متن، تصویر، صدا و همچنین مشاهده و صحبت کردن با هم در این فضا گسترش پیدا کرد. میزان گشت و گذار مردم در فضای مجازی افزایش پیدا کرد و اگرچه افراد برای سهولت کارهای خود نیز وابستگی دو چندان به اینترنت پیدا نمودند. اما در این بین به همان میزان که دسترسی به محتواهای مثبت بیشتر و سریع‌تر گردید؛ دسترسی به محتوای منفی و غیر اخلاقی نیز افزایش یافت. به طوری که امروزه هر فردی که به اینترنت و نوع کار با آن آشنایی دارد به راحتی می‌تواند محتوای غیراخلاقی را بازدید نماید. شکل‌گیری شبکه‌ها و گروه‌های اجتماعی مجازی نیز به این مقوله افزوده شده و در جنبه‌های گوناگونی شروع به کار نمودند.

۲-۲. گذراندن اوقات فراغت در شبکه‌های اجتماعی مجازی

«فراغت آنلاین در همه‌ی سبک‌های فراغتی، تداوم تجربه‌های فراغت غیر آنلاین است» (پاک سرشت، ۱۳۸۵: ۱۵۱)؛ کاربرد اینترنت بر رفتارهای فرهنگی و فراغتی سرگرم کننده (و فعالیت‌های فراغتی اجتماعی و روابط دوستانه)، تأثیری ترغیب کننده دارد.

ساعات فراغت دانش آموزان بسیار زیاد بوده و بخش غالب آن صرف ماندن در خانه و استفاده از اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی می شود؛ بررسی و تحلیل روایی تجربه ی فراغت نسل جوان با تاکید بر رسانه های نوین نشان می دهد که «تجربه رسانه ای فراغت، سبب تضعیف ارتباطات واقعی و انتقال ارتباطات به درون شبکه های سایبری می شود» (رضایی و محمدی، ۱۳۹۳: ۱۸۱).

طبق یافته های نای و اربرینگ «هرچه میزان استفاده از اینترنت افزایش می یابد، مدت زمان اختصاص یافته به فعالیت هایی همچون خرید از مغازه ها و تعامل با ترافیک و سفرهای درون شهری به این منظور، کاهش یافته و در واقع مدت زمان سپری شده ی افراد با انسان ها (روابط انسانی) کاهش می یابد» (Nie, 2002, 275)؛ وپیچ و جورانوویچ نیز معتقدند «بخش غالب اوقات فراغت کودکان و نوجوانان، صرف اینترنت و حضور در فضای مجازی شده و به ندرت صرف فعالیت های فرهنگی می شود» (Opić, & Đuranović, 2014, 546).

۲-۳. اعتیاد به اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی

این نوع اعتیاد نیز بسان اعتیاد مرسوم و سنتی، فرد معتاد را از خانواده و اطرافیانش منزوی ساخته و ضمن تضییع داشته ها و استعدادها ی او، او را به عنصری مخرب در جامعه تبدیل می سازد؛ از این رو برخی پژوهشگران این حوزه تصریح کرده اند که «اعتیاد به شبکه اینترنت می تواند موجب تخریب سلامت، روح و روان انسان یا به تعبیری کاربران شود» (گرینفیلد، ۱۳۸۴: ۵۰)؛ خانواده به عنوان یک سیستم اجتماعی فرهنگی دائماً با تقاضای تغییر مواجه است و آن چه به این تقاضا دامن می زند تغییرات زیستی- روانی - اجتماعی اعضای خانواده و تغییرات ناشی از سیستم اجتماعی است که خانواده در بستر آن قرار دارد. یکی از تغییرات موثر بر خانواده تکنولوژی های ارتباطی است. «اینترنت به سرعت به یکی از ابزارهای مهم در زندگی بشر تبدیل شده و یکی از نگرانی ها در این حوزه مربوط به افرادی است که مبتلا به اعتیاد به اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی بوده و از آن به صورت لجام گسیخته استفاده می کنند» (Lu, Watanabe, Liu, Uji., Shono, & Kitamura, 2011, 1702).

از آن جایی که «دانش آموزان بیشتر به شبکه های اجتماعی مجازی علاقمندند، نسبت به گروه های دیگر بیشتر از اینترنت استفاده می کنند» (Widyanto, & McMurrin, 2004, 443)؛ مهم تر اینکه نوجوانان مبتلا به اعتیاد به اینترنت، میزان

۱۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

استفاده از اینترنت را از والدینشان مخفی می‌کنند. گرچه آمار در زمینه اعتیاد به اینترنت در بین دانش‌آموزان ایرانی وجود ندارد، اما با توجه به گزارش سیموس و همکاران، در زمینه «افزایش اعتیاد به اینترنت همراه با افزایش ضریب نفوذ، میزان شیوع آن در کشور ما روند فزاینده‌ای در پیش دارد» (Siomos, Floros, Fisoun, Evaggelia, ۲۰۱۲, ۲۱۱). (Farkonas, Sergeantani, E, et al, ۲۰۱۲, ۲۱۱). این عقیده که عوامل خانوادگی نقش مهمی در شروع و تشدید اعتیاد به اینترنت در دانش‌آموزان بازی می‌کنند، منبع پژوهش‌های تجربی قابل ملاحظه‌ای بوده است و چنانچه گونو کک، اشاره کرده‌اند «اعتیاد به اینترنت صرفاً مشکل یک فرد نیست، بلکه مشکلی است که خانواده مسئول آن است و این مشکل به واسطه پیامدهایش خانواده را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد» (Gunuc, ۲۰۱۳, ۲۱۹۷).

۲-۴. ارضای نیازهای روانی

دانش‌آموزان از آن رو شیفته یک شیء با فرد یا فعالیتی خاص می‌شوند که نیازی را در آن‌ها ارضا کند. طبق این نظریه افراد با گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی تا حدی نیازهای خود را برآورده می‌کنند. مثلاً دانش‌آموزان با کاوش در ابعاد فنی شبکه‌های اجتماعی مجازی، توانایی بالقوه‌ی ذهنی خود را ابراز می‌کنند، یا با ابعاد مختلف شخصیت خود که پیش از این پنهان بود، آشنا می‌شوند، عقاید و نیازهای هنری خود را بیان و به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا می‌کنند.

از سویی شبکه‌های اجتماعی محملی برای گریز از واقعیت و وسیله‌ای برای ارضای نیازهای روانی است. همین مسأله یعنی واقعیت‌گریزی و تمایل به ارضای روحی در فضای مجازی آن‌گاه که دانش‌آموز را در تخیل غرق می‌کند بزه دیدگی را نیز پدید می‌آورد؛ رشد خیال‌بافی و قرار گرفتن در دنیای فانتزی نیز باعث می‌شود تا دانش‌آموز در تضاد با شخصیت واقعی خویش قرار گیرد.

۲-۵. پاسخ به نیازهای بلوغ زودرس^۱

---

^۱. بلوغ زودرس نه تنها موجب بزه دیدگی جنسی دانش‌آموزان توسط بزرگسالان خواهد شد؛ بلکه قبل از آن «هنگامی که کودک با تصاویر و محرک‌های مختلف جنسی زودتر از سن مناسب خود برخورد کند، امکان بلوغ جنسی زودرس وجود دارد.» (این بلوغ جنسی زودرس گرچه برای پسر بچه‌ها خوشایند است، در هر حال می‌تواند برای هر دو جنس آسیب‌ها و مشکلات فراوان خاص خود را ایجاد کند مانند انجام رفتارهای جنسی زودهنگام، بروز هیجان‌ناشی از تغییرات بدنی، طرد توسط همسالان، انتظارات بیش از حد اطرافیان و والدین و...) (عبداللهی و کرامتی معز، ۱۳۹۵: ۳۳۴)؛ از این رو بلوغ زودرس هم یکی از عوامل گرایش دانش‌آموزان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی است و هم یکی از آثار هرزه‌نگاری دانش‌آموزان کودک در شبکه‌های اجتماعی

در دوره نوجوانی افرادی که به بلوغ زودرس دچار می شوند؛ به روابط صمیمانه و عاشقانه به ویژه با جنس مخالف علاقه دارند؛ به دنبال یک رفیق و همراه و همچنین گروه های جدیدی هستند که بتوان نیاز به داشتن روابط صمیمانه و نیاز به تعلق داشتن را ارضا نمایند. شبکه های اجتماعی مجازی این امکان را به آنها می دهد تا با عضویت در گروه های بحث و شبکه های اجتماعی، با افراد جدیدی آشنا و دوست شوند و از وابستگی خود به والدین بکاهند. این وضعیت یعنی بلوغ زودرس دانش آموز نسبت به هم سن و سالانش، احتمال جدایی او از دوستان هم سن و پیوستن به کسانی که احساس می کند حس مشترکی با آنها دارد، بسیار خطرناک و شروع یک فرآیند بزه دیده شدن می باشد.

۲-۶. اضطراب از مواجهه حضوری

در بسیاری از تحقیقات بر «ارتباط بین اضطراب اجتماعی، هراس اجتماعی و کم-رویی با گرایش به استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی رابطه مثبت و مستقیم یافته-اند» (رستگار صولتی، ۱۳۹۴: ۶۸)؛ در واقع مطالعات حاکی از آن است که افراد مبتلا به اضطراب اجتماعی در هنگام ارتباط آنلاین احساس راحتی بیشتری می کنند. این افراد تعامل آنلاین را برای حفظ گمنامی و دوری از شرکت در تعاملاتی که ترس از ارزیابی دیگران به وسیله مشاهده وجود دارد، راحت تر یافته اند. این دسته از دانش آموزان از یک سو به جهت آن که شناخت و تجربه کافی از یک ارتباط اجتماعی را ندارند و از سوی دیگر به جهت آن که تنها بستر ارتباطی خود را شبکه های اجتماعی مجازی می بیند، رابطه مجازی عمیقاً احساساتی و عاطفی را برقرار نموده و شیفتهی طرف رابطه می گردند؛ همین موضوع امکان سوء استفادهی طرف مقابل و بزه دیده شدن در شبکه های اجتماعی مجازی را به مراتب تقویت می کند.

۳. مراحل تحقق بزه دیدگی نوجوانان در شبکه های اجتماعی مجازی

یکی از محیط های سایبر که جامعهی ایرانی اقبال گسترده ای به آن نشان داده شبکه های اجتماعی مجازی است. در شبکه های اجتماعی، «کاربران بعد از ساخت صفحهی کاربری یا پروفایل، با استفاده از قابلیت های چند رسانه ای و با بارگذاری عکس، متن و محتوا علاقه مندی های خود را به اشتراک می گذارند. ویژگی متمایز این شبکه ها نسبت به سایر محیط ها در فضای مجازی، امکان پیوستگی و حفظ یک ارتباط در زمان،

۱۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

ولو با عدم رضایت طرف مقابل است» (حاجی ده آبادی و سلیمی، ۱۳۹۷: ۱۱۸)؛ از این رو برای تحقق بزه دیدگی در شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ بزه‌کار عموماً مراحل را طی می‌کند که از قبیل ایجاد پروفایل جعلی برای جذب دانش آموزان؛ داده کاوی پروفایل کودکان و برقراری رابطه احساسی و به دام انداختن آنان است که در این قسمت به آن‌ها اشاره خواهیم کرد.

۳-۱. ایجاد پروفایل جعلی توسط بزه‌کاران به منظور جذب نوجوانان

یکی از راه‌های بزه‌دیدگی جنسی دانش آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، ایجاد پروفایل جعلی توسط بزه‌کاران به منظور جذب کودکان است. از این طریق کودکان به گفت و گوهای اینترنتی جذب می‌شوند. گفت و گوهای اینترنتی یا همان چت، افراد زیادی را به سبب استفاده ناسالم از اینترنت در دریای خود غرق کرده است؛ مهم‌ترین پیامد غرق شدن در این فضا، به جهت قابل پیش‌بینی نبودن شرایط، از بین رفتن هویت انسان و شخصیت آدمی است. وعده و وعیدهایی که به بسیاری از دانش آموزان از طریق گفت و گوهای اینترنتی داده می‌شود، شرط‌بندی‌هایی که از این رهگذر انجام می‌شود؛ ارتباط‌های آزادانه جنسی و نامشروعی که از این صورت می‌گیرد، همه و همه دانش آموزان را به بی‌هویتی، از هم گسیختگی شخصیت و فرار از خانواده و دوستان سوق می‌دهد.

شبکه‌های مجازی امروزه ارتباط‌های شخصی را بسیار ساده و راحت ساخته و از طریق شبکه‌های اجتماعی، دانش آموزان از طرفی دوست‌های جدید و زیادی پیدا می‌کنند که بسیاری از آن‌ها از طریق پروفایل‌های جعلی ایجاد شده و هویت دقیق آن‌ها مشخص نیست و از طرف دیگر، تصاویر، فیلم و گفت و گوهایی به اشتراک می‌گذارند. این فضا بسیار مجذوب‌کننده بوده و تحولات یا هیجاناتی را در زندگی افراد به وجود می‌آورد. گاه غرق شدن در این فضا و گفت و گو در این فضا، انسان را از همه اطرافیان دور ساخته به طوری که فرد از خانواده خود غافل شده و در تفریحات و یا مجالس مهمانی خانواده، حضور نمی‌یابد و یا اگر حضور می‌یابد تنها جسم و ظاهر او در بین جمع بوده و دلش در بین دوستان مجازی خود، در شبکه‌های مختلف است؛ در حقیقت، غرق شدن در این مسیر، دوستی از طریق روابط خاموش و در عین حال کشنده را به دنبال خواهد داشت.

۳-۲. داده کاوی پروفایل نوجوانان

داده کاوی داده‌ها، فرآیند به خدمت گرفتن یک روش شناسی رایانه‌ای است که با استفاده از تکنیک‌ها و الگوریتم‌های مختلف در جستجو دانش نهفته در داده-هاست؛ این فرآیند مشارکتی میان انسان و رایانه در نهایت به دنبال کشف الگوها قواعد معنا دار در آن داده‌ها است. «داده کاوی، پایگاه‌های داده‌ای بزرگ را به عنوان منبع دانش در نظرمی‌گیرد» (Larose, ۲۰۰۵, ۹۸).

داده کاوی داده نقض حریم خصوص دانش آموزان است. یکی از این تهدیدها، تهدیدی است که برای حریم خصوصی آنلاین دانش آموزان وجود دارد. تفاوت میان دنیای آنلاین و آفلاین، ارتباطات آنلاین دانش آموزان کودک را نسبت به تهاجم به حریم خصوصی یا آشکارسازی غیر عمد اطلاعات حساسشان، آسیب پذیر می‌کند. «شبکه های اجتماعی، ویژگی‌هایی دارند که آن‌ها را نسبت به ارتباط آفلاین تهدیدآمیزتر می‌نماید» (Montgomery, ۲۰۰۷, ۴۵).

تهدیدات حریم خصوصی ارتباطات آنلاین همه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به ویژه دانش آموزان بسیار آسیب پذیرترند زیرا ممکن است آگاهی کمتری نسبت به این موضوع داشته باشند که چه اطلاعاتی شخصی است و عواقب احتمالی انتشار این اطلاعات را نیز ندانند. بررسی‌های صورت گرفته مبنی بر این است که ۷۲ درصد دانش آموزان حریم خصوصی‌شان نقض شده است و از این رو ممکن است اطلاعات شخصی که بچه‌ها در کودکی به صورت آنلاین منتشر می‌کنند؛ در بزرگسالی اثرات جدی روی زندگی آن‌ها بگذارد.

۳-۳. برقراری رابطه احساسی و به دام انداختن نوجوانان

اساساً خلوت اینترنت، برای انسان‌هایی که در سطح قابل توجهی از رشد و تربیت قرار نگرفته باشند، آسیب‌زا است. این به ویژه در خصوص دانش آموزان بیشتر مصداق دارد؛ دانش آموزان در برابر اثرات عاطفی مربوط به تصاویر و اطلاعات، حساس‌تر بوده و همچنین تجربه و توانایی شناخت کافی برای ارزیابی اطلاعات دریافتی را ندارند. به علاوه از کنترل کم‌تری برخوردار بوده و نسبت به اطلاعات دریافتی عکس العمل بیشتری از خود نشان می‌دهند. بیشتر نگرانی‌ها، در خصوص مواجهه شدن دانش آموزان با آسیب‌های احتمالی هنگام برقراری ارتباط آنلاین با دیگران است

۱۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

موضوع نگران کننده دربارهٔ شکارچیان شبکه‌های اجتماعی مجازی وجود دارد، مواردی از قبیل، «کودک آزاری که ممکن است ابتدا به صورت آنلاین ارتباط را با کودکان آغاز کنند، از آن‌ها درخواست عکس نمایند یا دست به ارتباطات نادرستی بزنند و شاید بچه را متقاعد کنند که فرد را ببیند» (Liau, Hwaang, ۲۰۰۵, ۵۱۳)؛ هنگامی که دانش آموزی موبایل یا تبلت را روشن می‌کند؛ هر غریبه‌ای می‌تواند وارد دنیای مجازی او شود. به خاطر طبیعت تعاملی وب همه مضرات یا خطرات رفتاری که به صورت آنلاین بین کودکان اتفاق می‌افتد هم اکنون می‌تواند به صورت آنلاین نیز رخ دهد. نتایج مطالعات نگارندگان مبنی آن که ۲۰ درصد دانش آموزان در سوی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی درخواست ارتباط حضوری و غیرآنلاین دریافت کرده‌اند.

۴. گونه شناسی بزه دیدگی نوجوانان در بهره گیری از شبکه های اجتماعی

مجازی

زمانی که نوجوانان، اوقات زیادی از زندگی خویش را صرف ارتباطات آنلاین در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌کنند، خود را در معرض خطر فزاینده بزه‌دیدگی قرار می‌دهند؛ از این رو نگارندگان در این قسمت به تحلیل و ارزیابی گونه شناسی بزه-دیدگی دانش آموزان در بهره گیری از شبکه‌های اجتماعی مجازی خواهند پرداخت.

۴-۱. ورود بدون رضایت به گروه ها

یکی دیگر از شاخص های مهم در رشد بزه دیدگی دانش آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، آن است که کاربران می‌توانند دوستان خود را بدون رضایت، وارد گروه‌های مختلف کنند. گرچه تمامی گروه‌های شکل گرفته و اعضایشان در شبکه‌های اجتماعی از جمله تلگرام؛ واتس‌آپ، تانگو و...، منحرفانه نیستند، اما درصدی از گروه‌ها اختصاصاً به حوزه مسائل منحرفانه جنسی پرداخته‌اند و در این شرایط ممکن است کاربری دوست خود را به گروه‌های جنسی برده و از این طریق، شما آیدی وی در دسترس همگان قرار گرفته و در این صورت افراد خاصی که در این گروه‌ها حضور دارند، با دسترسی به نمایه وی و ارسال درخواست دوستی، می‌توانند با او ارتباط برقرار نمایند؛ همچنین ممکن است گروه فی نفسه منحرفانه نیست ولی اعضای آن گروه با نیت سوء به سوی دانش آموزان سوق داده شوند.

۴-۲. تحریف نگاری سایبری (قلب تصاویر)

پیوند گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی و بزه دیدگی نوجوانان ۱۵

«تحریف نگاری به معنای دگرگون کردن محتوای داده‌های دیگری است، این رفتار در حوزه‌ی جرایم مرتبط با محتوا است؛ از همین روی با جعل رایانه‌ای یا تخریب متفاوت است» (عالی پور، ۱۳۹۵، ۳۱۴) تحریف نگاری، بیش از هر مزاحمت دیگری آبروی بزه دیده را مخدوش می‌سازد و جنبه عمومی بیشتری نسبت به دیگر انواع مزاحمت دارد. در این مورد، «تصاویر کاربر شبکه‌ی اجتماعی از آلبوم‌های شخصی وی گرفته می‌شود، سپس به استثنای قسمتی از عکس مانند سر و صورت که معرف آن شخص خاص باشد بقیه عکس مورد تغییر و دست کاری قرار می‌گیرد» (حاجی ده آبادی و سلیمی، ۱۳۹۷: ۱۲۴).

۳-۴. همانندسازی

در این نوع از بزه دیدگی، بزه کاران پروفایل همانندسازی شده، یا تقلبی از نوجوان آموز قربانی را با استفاده از سرقت اطلاعات شخصی کاربر ایجاد می‌کنند. سپس «پروفایل همانندسازی شده از دوستان کاربر اصلی می‌خواهد تا با او دوست شوند و بدین گونه بر خلاف مواردی که تنها از اطلاعات عضو اصلی برای اهداف پلید استفاده می‌شود، در این مورد یک گام فراتر در بزه دیده سازی به وسیله‌ی ایجاد شکاف در حریم خصوصی سایر کاربران نیز برداشته می‌شود» (حاجی ده آبادی و سلیمی، ۱۳۹۷: ۱۲۵).

متأسفانه امروزه کاربران نوجوان بیشتر از شبکه‌های اجتماعی محبوب و با دامنه بالای آزادی عمل، مانند اینستاگرام و فیس بوک عموماً با این چالش روبرو هستند؛ لکن این مشکل در شبکه‌های اجتماعی تلفن محور، مانند تلگرام و واتس‌آپ کم‌تر دیده می‌شود.

۴-۴. عرضه نوجوانان برای بچه دوست‌ها

بچه دوست‌ها یا پدوفیل‌ها کسانی هستند که میل جنسی به کودکان دارند. بچه‌بازی یا پدوفیلی، یک ناهنجاری روانی است و عبارت است از تحریک جنسی نسبت به کودکان؛ استفاده از دنیای مجازی و به طور خاص اینترنت پورنوگرافی کودکان را در حجم وسیعی افزایش داده و روش‌های ارتکاب آن را تسهیل کرده است. «کودکان در بین بزه دیدگان موقعیت ویژه‌ای دارند و سیل مناسبی برای بزه‌کاران هستند چرا که درصد بزه دیده شدن آن‌ها بسیار بیشتر از بزرگسالان است و امکان کشف جرم و به تبع آن تعقیب مجرمان بسیار پایین‌تر است» (مالمیر و زورخ؛ ۱۳۸۹: ۵۵).

۱۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

مهم‌ترین نوع بزه‌دیدگی اطفال در شبکه‌های اجتماعی، عرضه آن‌ها برای بچه‌بارگی است؛ در بسیاری از این موارد، کودکان نسبت به این موضوع آگاهی ندارند؛ «برخی از آنان نیز با عدم اطلاع از خطرات شبکه‌های اجتماعی، اطلاعات شخصی خود همچون مکان زندگی و موقعیت جغرافیایی خود را افشاء می‌کنند و هم‌زمان عکس‌هایی را منتشر می‌سازند که غریبه‌ها نیز می‌توانند آن‌ها را مشاهده کنند» (کترین دی و جرج ای، هیگینز، ۱۳۹۷: ۱۵۱)؛ بر اساس نظریه فعالیت‌های روزمره، می‌توان این دانش‌آموزان را آماج مناسب جرم در نظر گرفت؛ برخی شبکه‌های اجتماعی همچون فیس‌بوک، تلگرام، اینستاگرام و... این امکان را فراهم کرده تا عکس‌های دیگران را ذخیره کنند؛ این امر وضعیت آسیب‌پذیری فرد را افزایش داده و فرصت شناسایی آماج را برای بچه‌بازها فراهم می‌کند.

موضوع قابل ملاحظه این است که بر خلاف صحبت کردن رودررو یا از طریق تلفن با یک دوست، ارتباطات آنلاین ضبط می‌شوند. بنابراین ماندگار، قابل جست و جو و قابل کپی برداری هستند. به علاوه، دسترسی به این ارتباطات کنترل بسیار کمتری می‌باشد. این ویژگی‌های ارتباطات آنلاین، آن‌ها را به تهدیدات جدی برای حریم خصوصی تبدیل کرده است. بر خلاف اشتراک اطلاعات در فضای حقیقی که معمولاً در طول زمان فراموش می‌شوند، در اینترنت، چنین اطلاعاتی به صورت بالقوه همیشه برای همه در دسترس‌اند.

۵. تحلیل داده‌های مرتبط با دانش‌آموزان منطقه پنج شهر تهران

گرچه در هر پژوهش خاصی می‌توان مجموعه‌ای از روش‌ها را به کار برد اما روش مورد استفاده ما در این پژوهش روش پیمایشی است. ضمن اینکه از روش اسنادی و کتابخانه‌ای هم استفاده شده اما روش اصلی غالب، پیمایشی است که متداول‌ترین روش در پژوهش‌های کمی است؛ جامعه‌ی آماری این پژوهش، ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر شهر تهران که در محدوده سنی بین ۱۲ تا ۱۵ سال شمسی هستند به صورت نمونه‌گیری تصادفی؛ انتخاب می‌شوند و اصلی‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسش‌نامه بوده و در کنار آن جهت تدوین مبانی نظری پژوهش از روش کتابخانه‌ای (منابع مکتوب، فیش برداری، اینترنت، بانک‌های اطلاعاتی و...) نیز بهره‌گرفته شده است؛ در پرسش‌نامه بدون اینکه هویت کودکان مشخص شود از جنسیت آنان و اینکه از چه شبکه یا شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند سوال شده و بعد پرسش‌نامه‌ای که به پیوست مقاله ضمیمه شده؛ ارائه شده است.

۱-۵. تحلیل نحوه گذراندن اوقات فراغت دانش آموزان در شبکه های اجتماعی

مجازی

یافته های تحقیق حاضر نشان می دهد که متغیرهای عضویت در شبکه های اجتماعی مجازی، تعداد دوستان در شبکه های اجتماعی مجازی و نوع استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی (چت، لایک و کامنت و تفریح و سرگرمی) با نحوه گذراندن اوقات فراغت رابطه معنا داری دارند. در مجموع با توجه به یافته های تحقیق حاضر می توان گفت که شبکه های اجتماعی مجازی نقش برجسته ای بر نحوه گذراندن اوقات فراغت دانش آموزان دارند و ۳۳ درصد دانش آموزان اوقات فراغتشان به صورت مستمر در شبکه های اجتماعی سپری می کنند.

۲-۵. تحلیل اعتیاد دانش آموزان به استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی

با توجه به بررسی های انجام شده توسط نگارندگان؛ دانش آموزان دارای اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی در مقایسه با دانش آموزان غیر معتاد به شبکه های اجتماعی مجازی جو خانوادگی بدتری داشته و احساس می کنند والدین محبت کمتری نسبت به آن ها ابراز کرده اند همچنین یافته های نگارنده حاکی آن است که مبتلایان به اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی، سطوح بالاتری از نقص در روابط خانوادگی نشان داده و میزان ساعات استفاده از اینترنت با شدت نقص در روابط همبستگی دارد؛ بررسی های نگارندگان نشان می دهد که دانش آموزان معتاد به شبکه های اجتماعی مجازی در مقایسه با افراد غیر معتاد، رضایت از خانواده کمتری داشته، احساس می کنند والدین توجهی به آنها ندارد و تعارضات بین والدین آنها بیشتر است. همچنین مطالعات موردی نگارندگان حاکی از آن است که ۵۵ درصد دانش آموزان به شبکه های اجتماعی مجازی وابسته و اعتیاد دارند.

با این اوصاف امکانات شبکه های اجتماعی مجازی از جمله اتاق های چت و گفت و گو به عنوان محل هایی مناسب برای دوست یابی های کاذب میان دانش آموزان دختر و دانش آموزان پسر و ملاقات یا گفت و گوی آن ها با یکدیگر، زمینه سوء استفاده های بسیاری را برای شیادان فراهم ساخته تا از این طریق، اندیشه، فکر و رفتار نوجوانان را تغییر داده و زمینه را برای انواع سوء استفاده های ممکن را از آنها مهیا سازند. این نوع ارتباطات در آغاز فاقد مشخصه هایی مانند تماس منظم، اثر گذاری عمیق و تبادل اطلاعات دقیق است، اما می تواند به تدریج عمق بیشتری یافته و به ملاقات و

۱۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

مجاورت‌های مادی منتهی شود و موجبات لغزش‌ها و انحرافات جدی‌تر را فراهم کند.

۳-۵. تحلیل ارضای نیازهای روانی دانش‌آموزان از طریق شبکه‌های اجتماعی

مجازی

از آن جایی که دانش‌آموز شناخت کاملی از هویت واقعی خود ندارد، این نوع حرکت متناوب از دنیای حقیقی به دنیای شبکه‌های اجتماعی مجازی و بالعکس، ایجاد حالت شخصیت دوگانه را در نوجوانان تقویت می‌نماید. با توجه به این که رؤیا و خیال پردازی، بخش پنهان آرزوهای هر فرد را تشکیل می‌دهد، هدایت این رویاپردازی در دنیای شبکه‌های مجازی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند طیفی از هنجار تا بزه دیدگی را در برگیرد. با توجه به بررسی‌های نگارندگان؛ ۶۴ درصد دانش‌آموزان تمایل دارند مشکلات روحی خود را از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی ارضاء و برطرف کنند.

۴-۵. تحلیل میزان روبرو شدن دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی با

پروفایل‌های جعلی

بزهکاران ممکن است از طریق پروفایل واقعی خود نیز موجب بزه‌دیدگی کودکان شوند، اما مجرمان حرفه‌ای از طریق هویت جعلی با دانش‌آموزان کودک دوست می‌شوند؛ در این بستر بزهکار می‌تواند خود را یک بزرگسال، نوجوان، مرد یا زن معرفی کند و در تنظیمات حریم خصوصی خود (Bio)، عباراتی چون «تنها برای دوستان نزدیک» یا «صفحه مخصوص دوستان» بیاورد؛ اگرچه، در اصول اولیه شبکه‌های اجتماعی چندمنظوره آمده است که افراد حق وارد کردن اطلاعات غلط ندارند، اما بیشتر افراد اقدام به این کار می‌کنند؛ لازم به ذکر است که با وجود تضمین‌های پیشگیری از بزه دیدگی در شبکه‌های اجتماعی، اما نظارت ضعیف بر محتوای پست‌های کاربران موجب آزار و اذیت روزافزون دانش‌آموزان می‌شود. با عنایت به مطالعات موردی نگارندگان ۲۴ درصد دانش‌آموزان با پروفایل‌های جعلی و تقلبی در شبکه‌های اجتماعی مجازی مواجه شده‌اند.

۵-۵. تحلیل میزان بزه‌دیدگی ناشی از رابطه‌های احساسی نسبت به دانش

آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی

برقراری رابطه احساسی و به دام انداختن دانش آموزان از راه های مختلف همچون گفتگو با کودک در شبکه های اجتماعی چند منظوره حاصل می شود؛ بزهکاران با هویت واقعی یا جعلی به پروفایل کودکانی نزدیک می شوند که صفحه آن ها باز است؛ در این صورت، چنان چه، بزه دیده، بزهکار را به عنوان یک دوست بپذیرد، کسب اطلاع در مورد وضعیت جسمانی بزه دیده راحت تر می شود؛ لازم به ذکر است که در صورت باز بودن پروفایل طفل، احتمال به دام افتادن وی نیز افزایش می یابد؛ این در صورتی است که نتایج بررسی های صورت گرفته حاکی از این است که بیش از ۴۰ درصد از صفحات دانش آموزان برای افراد غریبه باز بوده و فرصت سوء استفاده دیگران را فراهم نموده اند؛ در این شرایط، بزهکار در ابتدا خلأ های عاطفی دختر یا پسر دانش آموز را شناسایی می کند و پس از آن، با گفتگو های احساسی؛ شرایط خود را نیز مشابه وی نشان می دهد؛ در ادامه روابط بیشتر شده؛ به نحوی که روابط لحظه ای به پیام های ساعتی و سپس روزانه تبدیل می شوند تا این که صحبت ها به سمت پیام های جنسی برود؛ از آنجا که بزه دیده کم سن و سال است، بزهکار ممکن است در مورد لباس های زیر وی سؤال کند و سپس، از وی بخواهد تا لباس های خود را در بیاورد؛ در این فرض، چنان چه، بزه دیده بالغ باشد، بزهکار ممکن است خواستار مشاهده اندام وی از طریق دوربین جلوی گوشی های همراه شود.

۵-۶. تحلیل میزان نقض حریم خصوصی دانش آموزان در شبکه های

اجتماعی مجازی

تهدیدات حریم خصوصی ارتباطات آنلاین همه را تحت تأثیر قرار می دهد، به ویژه دانش آموزان بسیار آسیب پذیرترند زیرا ممکن است آگاهی کمتری نسبت به این موضوع داشته باشند که چه اطلاعاتی شخصی است و عواقب احتمالی انتشار این اطلاعات را نیز ندانند. بررسی های صورت گرفته مبنی بر این است که ۷۲ درصد دانش آموزان حریم خصوصی شان نقض شده است و از این رو ممکن است اطلاعات شخصی که بچه ها در کودکی به صورت آنلاین منتشر می کنند؛ در بزرگسالی اثرات جدی روی زندگی آن ها بگذارد.

۲۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

جدول شماره یک: چکیده آماری از رفتارهای دانش آموزان در شبکه‌های

اجتماعی

ردیف	عبارات	کلی	مرد	زنان	کامپی	ناب	زیاد	کمتر
۱	تصاویر خودتان را چقدر در پروفایل صفحه شخصی‌تان در شبکه‌های اجتماعی قرار می‌دهید؟	۳	۱۲	۲۹	۱۰۱	۱۵۵	۱٪	۵۲٪
۲	آیا به افراد غریبه اجازه ورود به صفحه شخصی‌تان در شبکه‌های اجتماعی می‌دهید؟	۱۱	۱۵	۳۲	۱۱۹	۱۲۳	۴٪	۱٪
۳	والدین شما چه میزان نظارت بر فعالیت شما در شبکه‌های اجتماعی دارند؟	۱۲۱	۱۰۱	۶۳	۶	۹	۴۰٪	۴٪
۴	چقدر علاقه دارید که اوقات فراغتان را با فعالیت در شبکه‌های اجتماعی پر کنید؟	۱۱	۱۳	۸۵	۸۹	۱۱۲	۴٪	۳۳٪
۵	وقتی مساله احساسی یا مشکل روحی برای شما پیش می‌آید چقدر دوست دارید که این موضوع را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک بزارید؟	۳	۱۰	۳۲	۶۳	۱۹۲	۱٪	۶۴٪
۶	چقدر اتفاق افتاده که اشخاص حریم خصوصی شما را در شبکه‌های اجتماعی نقض کنند؟	۹	۱۴	۲۳	۳۸	۲۱۶	۳٪	۷۲٪
۷	چقدر صفحات بزرگسالان را در شبکه‌های اجتماعی رصد می‌کنید؟	۳۹	۵۳	۸۱	۶۹	۵۸	۱۳٪	۱۹٪

پیوند گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی و بزه دیدگی نوجوانان ۲۱

۰	۲	۴	۱۲	۲۸۲	چقدر فیلتر شدن شکن شبکه های اجتماعی شما را از استفاده آن ها محروم کرده؟
%۰	%۰/۵	%۱/۵	%۴	%۹۴	
۱۱۳	۸۱	۶۲	۲۳	۲۱	چقدر از برنامه فیلتر شکن در دیدن سایت های غیر مجاز استفاده نموده اید؟
%۳۷	%۲۷	%۲۰	%۹	%۷	
۱۰۹	۸۶	۶۲	۲۸	۱۵	چقدر درخواست ارتباط دوستی از شبکه های مجازی دریافت کرده اید؟
%۳۷	%۲۹	%۲۱	%۹	%۴	
۶۲	۶۳	۵۳	۶۶	۵۶	چقدر درخواست ارتباط غیر آنلاین و حضوری از شبکه های مجازی دریافت کرده اید؟
%۲۰	%۲۱	%۱۸	%۲۲	%۱۹	
۱۰	۱۳	۲۳	۳۵	۲۱۹	چقدر معلمان شما در مدرسه نحوه استفاده از شبکه های اجتماعی را آموزش داده اند؟
%۳	%۴	%۸	%۱۲	%۷۳	
۱۶۳	۸۶	۲۲	۱۸	۱۱	چقدر شما وابسته به شبکه های اجتماعی مجازی هستید؟
%۵۵	%۲۸	%۷	%۶	%۴	
۸۶	۵۶	۵۰	۳۸	۸۲	چقدر با پروفایل های جعلی در شبکه های اجتماعی روبرو شده این؟
%۲۴	%۱۹	%۱۷	%۱۳	%۲۷	
۱۰۶	۵۷	۳۰	۲۵	۸۲	چقدر استفاده از شبکه های اجتماعی در موفقیت تحصیلی شما نقش داشته است؟
%۳۵	%۱۹	%۱۰	%۹	%۲۷	

۶. نتیجه گیری؛ ارائه یافته‌ها و راهکارهای پیشنهادی

دانش آموزانی که با همکلاسی‌های خود گروه‌هایی در شبکه‌های اجتماعی هم‌چون تلگرام تشکیل داده‌اند؛ کم نیستید و حتی می‌توان ردپای کاربران کم سن و سال را در شبکه‌های اجتماعی بزرگ تری هم‌چون اینستاگرام و توئیتر نیز مشاهده کرد. هرچند حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی در قرن حاضر امری اجتناب ناپذیر است، اما می‌تواند در کنار محاسن که برای کاربران خود به همراه دارد، مشکلاتی نیز ایجاد کند که به نوبه خود تبعات فراوانی برای تمام سنین و اقشار و به خصوص دانش آموزان به همراه داشته باشد.

با توجه به یافته‌های نگارندگان در تحقیق حاضر؛ والدینی که نظارت مستمر و مجدانه نسبت به فعالیت کودکان خود در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند تنها ۴ درصد هستند و ۷۲ درصد دانش آموزان مورد مطالعه؛ حریم خصوصی‌شان در شبکه‌های اجتماعی نقض شده است؛ با وجود تمام چالش‌ها و مخاطرات بررسی شده از منظر حضور دانش آموزان در شبکه‌های مجازی، بسیاری از افراد کم سن، اشتیاق فراوانی به حضور در شبکه‌های اجتماعی پیدا کرده‌اند.

به نظر می‌رسد منع آن‌ها نمی‌تواند کمکی کند، چرا که دولت برای جلوگیری از این وضعیت به فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی پرداخته؛ این تدبیر نه تنها کمکی نکرد؛ بلکه کودکان را بیشتر در معرض بزه‌دیدگی جنسی قرار داده است؛ زیرا سیاست‌های سلبی کامل در شبکه‌های اجتماعی به جهت ویژگی‌ها و ساختار این محیط، عملاً امکان پیاده سازی ندارد و با فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی در اغلب موارد، کاربران نوجوان فضای مجازی به نصب فیلتر شکن و ورود به فضای مجازی با استفاده از این ابزار اقدام می‌کنند. نصب فیلتر شکن بر روی گوشی و رایانه‌های کاربران، آن‌ها را قادر می‌سازد که به فضاهای مجازی منحرفانه مانند چت روم‌های اختصاصی برای مسائل جنسی و.... وارد شوند و خود را در معرض بزه‌دیدگی بیشتر قرار دهند. علاوه بر این، با فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی، والدینی که به هر جهت به نصب فیلتر شکن اقدام نمی‌نمایند، از این محیط اخراج شده‌اند و با اخراج این افراد، بستر رفتارهای پر خطر کاربران نوجوان و متعاقب آن بزه‌دیدگی ایشان بیش از پیش فراهم می‌شود؛ با این اوصاف بر مبنای بررسی‌های نگارندگان ۹۴ درصد کاربران مورد مطالعه مثل قبل از شبکه‌ها اجتماعی بدون محدودیت استفاده می‌کنند؛ در واقع منع کودکان از استفاده شبکه‌های اجتماعی اثرات منفی نظیر خشم و لجباجت در آن‌ها ایجاد کرده و به مراتب آن‌ها را برای استفاده

از این شبکه‌های اجتماعی بیش از پیش ترغیب کرده است. ولی موضوع نگران کننده این است که کاربران با چالش جدید استفاده از فیلترشکن برای مشاهده سایت‌های غیراخلاقی قرار گرفته‌اند و ۳۷ درصد آنان از فیلترشکن علاوه بر باز کردن فیلترینگ؛ جهت استفاده از سایت‌های غیراخلاقی و جنسی استفاده می‌کنند.

آگاه کردن کودکان از مخاطرات و سوء استفاده‌های احتمالی و ضرورت حفظ حریم شخصی، اولین گام در آموزش نحوه استفاده سالم از فضای مجازی است؛ با اینکه ۵۵ درصد دانش آموزان مورد مطالعه به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی معتاد شده‌اند ولی متأسفانه ۷۳ درصد معلمان و مدارس هیچ آموزشی در نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی را به دانش آموزان ارائه نداده‌اند؛ از این رو ضروری است که به دانش آموزان آموزش داده شود که چنانچه مشکلی در فضای مجازی پیش آمد، چه اقداماتی باید انجام دهند. بنابراین، لازم است که در برنامه آموزش رسمی مدارس، زمان خاصی به آموزش حفظ امنیت شخصی در فضای مجازی اختصاص داده شود. به علاوه، به دلیل آگاهی و تجربه اندک و تأثیرپذیری بالا در این دوره سنی، والدین باید نظارت فعالانه ای بر حضور این گروه‌های سنی در شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند. والدین می‌توانند با انجام فعالیت‌های مشترک در اینترنت نظیر جستجو و یادگیری مطالب جدید، فرصتی را برای حضور خود در کنار فرزندشان، در هنگام استفاده از اینترنت فراهم کنند. والدین و متولیان آموزش می‌توانند با ارائه اطلاعات صحیح و افزایش آگاهی کودکان مانع از تأثیرگذاری اطلاعات اشتباه و گمراه کننده و ترویج کننده سبک-های غلط زندگی شوند.

در آخر در مورد اصلاح قانون حمایت از اطفال و نوجوانان از جنبه ماهوی سیاست جنایی تقنینی در قبال بزه دیدگی کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی نسبت به جرم‌انگاری حمایتی اشاره می‌کنیم؛ جرم‌انگاری در خصوص کودکان به جهت آسیب‌پذیری و پذیرش جامعه در راستای حمایت از کودک امری ضروری بوده و سیاست‌های حمایتی افتراقی در حقوق کیفری ویژه کودکان را متبلور می‌سازد. کیفرگذاری حمایتی، نوع دیگری از حمایت حقوقی است. پیش‌بینی ضمانت اجرای کیفری شدید یکی از سازوکارهای مؤثر در مواجهه با بزه دیدگی کودکان در شبکه‌های اجتماعی محسوب می‌شود. تشدید کیفر مرتکبان جرایم علیه کودکان، نخستین جلوه از این حمایت است. سیاست جنایی افتراقی جهت مقابله با جرایم علیه کودکان، تعیین کیفر از نوع شدید آن در راستای بازدارندگی عام (قبل از وقوع جرم) و بازدارندگی

۲۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

خاص (پس از وقوع جرم) که موجب انصراف مرتکب از ارتکاب جرم می‌گردد، لازم است.

منابع

الف: منابع فارسی

- انصاری، باقر و عطار، شیما(۱۳۹۲)؛ حریم خصوصی در شبکه های اجتماعی مجازی، مجله علمی - ترویجی پژوهش های حقوقی، دوره ۱۲، شماره ۲۳، صص ۱۱۳-۱۳۷
- پاک سرشت، سلیمان (۱۳۸۵)؛ مصرف اینترنت در سبک های فراغتی جوانان تهرانی، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال دوم، شماره ۲، صص ۱۵۸-۱۳۷ .
- حاجی ده آبادی، محمدعلی و سلیمی، احسان(۱۳۹۷)؛ علت شناسی بزه دیدگی زنان در شبکه های اجتماعی؛ مطالعه موردی شبکه های اجتماعی فیس بوک، فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه، سال نهم، شماره ۳.
- دانش ناری، حمیدرضا و شیخ الاسلامی، عباس و محمد کوره پز، حسین (۱۳۹۷)؛ تحلیل بزه دیدگی جنسی زنان در شبکه های اجتماعی: نمونه پژوهی تانگو، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۶۵-۱۰۱.
- رستگار صولتی، محمد سعید (۱۳۹۶)؛ علت شناسی بزه دیدگی نوجوانان در فضای سایبر، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه تهران- پردیس فارابی.
- رضایی، احمد و محمدی، نرمیان (۱۳۹۳)؛ رسانه های مدرن و درک معنایی از تجربه ی فراغت، مطالعات فرهنگ و ارتباطات، سال پانزدهم، شماره ۲۷، صص ۱۸۹-۱۹۳.
- عالی پور، حسن(۱۳۹۵)؛ حقوق کیفری فناوری اطلاعات، تهران: انتشارات خرسندی، چاپ چهارم.
- عبدالهی، سامان؛ عباسی فرد، محمدرضا و ششگل، حمید (۱۳۹۵)؛ مفهوم اطفال در معرض خطر بزهکاری، از دیدگاه پیشگیری رشد مدار با تأکید بر اسناد بین-المللی، فصلنامه مطالعات بین المللی پلیس، سال ششم، شماره ۲۷، صص ۱۰۰-۸۱.
- عبدالهی، سامان و کرامتی معز، هادی (۱۳۹۵)؛ تحلیل جامعه شناسی جنایی علل و پیامدهای هرزه نگاری در شبکه های اجتماعی مجازی و راهکارهای

۲۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، پاییز ۱۳۹۸

پیشگیری اجتماعی از آن، فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی، سال دهم، شماره ۴، صص ۳۶۰-۳۲۳.

-کرامتی معز، هادی و چاووشی، محمدصادق (۱۳۹۷)؛ پیشگیری از بزه دیدگی اطفال در آموزه‌های قرآنی، فصلنامه مطالعات قرآنی، سال نهم، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۹۷، صص ۱۴۵-۱۶۴.

-کرامتی معز، هادی و چاووشی، محمدصادق (۱۳۹۷)؛ عوامل و آثار بزه دیدگی اخلاقی کودکان و نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های اخلاقی، سال نهم، شماره ۲: صص ۱۰۵-۱۲۲.

-کترین دی، مارکوم و جرج ای، هیگینز (۱۳۹۷)؛ شبکه‌های اجتماعی به مثابه ابزار ارتکاب جرم، برگردان: حمیدرضا دانش ناری و دکتر ابراهیم داودی دهقانی، تهران: انتشارات میزان، چاپ اول.

-گرینفیلد، دیوید (۱۳۸۶)؛ اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن، فصلنامه ره آورد نور، شماره ۱۲، صص ۸-۵۱.

-مالمیر محمود و زرخ، احسان (۱۳۸۹)؛ پیشگیری از بزه دیدگی سایبری، فصلنامه علمی ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم، سال پنجم، شماره ۱۷، صص ۵۹-۸۶.

ب: منابع لاتین

-Caplan SE. (۲۰۰۲). **Problematic internet use and psychosocial well-being**: Development of a theory-based cognitive behavioral measurement instrument. *Compute Hum Beh*; ۱۸:pp.۵۵۳-۴.

Family Safe Media, statistical Report of Nation Research Council Report, US, ۲۰۰۵.

-Gunuc, S., Dogan, A. (۲۰۱۳). **The relationship between Turkish adolescents' Internet addiction, their perceived social support and family activities**. *Computer in Human Behavior*, ۲۹.

Hamill, j. (۲۰۰۸). **Internet porn encourages Teenagers to have sex early**, *Sunday Herald*, v. ۳۴۵.

-Hekma, G. (۲۰۰۴). **Sexualities**. Free university Amsterdam.

Larose, D. T. (۲۰۰۵). **"Discovering Knowledge in Data"**, John Wiley, o. ۹۸.

-Liau AK, Khoo A, Hwaang P. (۲۰۰۵). **Factors influencing adolescents' engagement in risky Internet**

- Lu, X., Watanabe, J., Liu, Q., Uji, M., Shono, M. & Kitamura, T. (۲۰۱۱). **Internet and mobile phone text-messaging dependency: factor structure and correlation with dysphoric mood among Japanese adults.** *Computer in Human Behavior*, ۲۷.
- Montgomery K. (۲۰۰۷). **Generation digital: politics, commerce, and childhood**, in the age of the Internet. Cambridge, MA: MIT Press.p. ۴۵
- Nie, N. H. & Erbring, L. (۲۰۰۲). **Internet and Society: Preliminary Report.** *IT & Society*, ۱.
- Schneider JP, Corley MD, Irons RR. (۱۹۹۸). **Surviving disclosure of infidelity: Results of an international survey of ۱۶۴ recovering sex addicts and partners.** *Sexual Addiction & Compulsivity*; ۵ (۳).
- Siomos, K., Floros, G. Fisoun, V, Evaggelia, D., Farkonas, N., Sergentani, E., et al. (۲۰۱۲). **Evolution of Internet addiction in Greek adolescent students over a two year period: The impact of parental bonding.** *European Child and Adolescent Psychiatry*, ۲۱(۴).
- Suler, J. (۲۰۰۷), “**psychology of cyberspace**”, *Science Monitor*.
- Papacharissi, Z. ۲۰۰۹. “**The virtual geographies of social networks: A comparative analysis of Facebook, LinkedIn and a SmallWorld**”. *NewMedia Society*, ۱۱, ۱۹۹. Retrieved June ۱۵.
- Taci, C. L. (۲۰۰۱). **Developing an Interment attitude scale for high school student**” Black Coach press, London.
- Turkel, A.R. (۲۰۰۴). **The hand that rocks the cradle rocks the boat: the Empowerment of women.** *Journal of the American Academy of Psychoanalysis & Dynamic psychiatry*, ۳۲(۱), pp. ۴۱-۵۳.
- Vandenbosch, L., van Oosten, A., & Peter, J. (۲۰۱۶). **The role of Internet pornography in adolescents’ orientation towards sexual performance: A longitudinal study.**
- Widyanto, L. & McMurrin, M. (۲۰۰۴). **The Psychometric Properties of the Internet Addiction Test.** *Cyberpsychology & Behavior*, ۷(۴).
- Wolak et al, ۲۰۰۶, **Online victimization of youth: five years later.** Alexandria, VA: National Center for Missing and Exploited Children.
- Yang, Wan-Shiou, Dia, Jia-Ben, Cheng, Hung-Chi. & Lin, Hsing-Tzu (۲۰۰۶). **Mining social networks for targeted advertising,** *Proceedings of the ۳۹th Hawaii International Conference on System Sciences.*